

Φίλη μαθήτριά, Φίλε μαθητή

Το βιβλίο αυτό στόχο έχει να σε βοηθήσει να κατανοήσεις και να εμπεδώσεις όσο το δυνατόν πληρέστερα τα **γραμματικά, συντακτικά και λεξιλογικά θέματα**, καθώς και τα **θέματα παραγωγής γραπτού λόγου** που εξετάζονται στη Νεοελληνική Γλώσσα της Γ' Γυμνασίου.

Ακολουθώντας την ύλη του σχολικού βιβλίου, κάθε ενότητα στο παρόν βιβλίο περιλαμβάνει:

- ✓ Θεωρία με παραδείγματα
- ✓ Ασκήσεις γραμματικής, συντακτικού, λεξιλογίου αλλά και ασκήσεις σχετικά με τα θέματα παραγωγής γραπτού λόγου
- ✓ Κριτήριο Αξιολόγησης
- ✓ Ασκήσεις που αφορούν λάθη (ορθογραφικά, γραμματικά, συντακτικά ή σχετικά με σημασίες λέξεων ή φράσεων) που συνηθίζονται στον προφορικό ή το γραπτό λόγο (*Μιλάω και γράφω σωστά;*).

Στο τέλος του βιβλίου δίνονται οι απαντήσεις όλων των ασκήσεων και των Κριτηρίων Αξιολόγησης.

Θεώνη Ντρίνια

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Η Ελλάδα στον κόσμο

Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση	9
Οι τρόποι σύνδεσης των προτάσεων	9
Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στο λόγο ..	14
Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο	14
Η επιλογή της λέξης	22
Το λεξιλόγιο της ενότητας	25
Κριτήριο Αξιολόγησης	30
Μιλώ και γράφω σωστά;	32

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Γλώσσα – Γλώσσες και πολιτισμοί του κόσμου

Είδη δευτερευουσών προτάσεων	33
Δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις	34
Δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις	36
Δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις	38
Πολυσημία	46
Το λεξιλόγιο της ενότητας	49
Διατύπωση αιτιολογημένων κρίσεων	53
Κριτήριο Αξιολόγησης	55
Μιλώ και γράφω σωστά;	59

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί

Ερωτηματικές προτάσεις	60
Ερωτηματικές προτάσεις	60
Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις	62
Πλάγιος λόγος	71

Πλάγιος λόγος	71
Μετατροπή ευθύ λόγου σε πλάγιο	72
Κυριολεξία και μεταφορά	76
Το λεξιλόγιο της ενότητας	81
Κριτήριο Αξιολόγησης	87
Μιλάω και γράφω σωστά;	91

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Ενωμένη Ευρώπη και Ευρωπαίοι πολίτες

Αναφορικές προτάσεις	92
Αναφορικές προτάσεις	92
Επιθετικές αναφορικές	93
Ελεύθερες αναφορικές	95
Η σύνταξη της αντωνυμίας <i>ο οποίος</i>	96
Ελληνικά σε ξένες γλώσσες	107
Συνώνυμα – Αντίθετα (ή αντώνυμα)	108
Το λεξιλόγιο της ενότητας	115
Κριτήριο Αξιολόγησης	120
Μιλάω και γράφω σωστά;	124

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Ειρήνη – Πόλεμος

Τελικές και αιτιολογικές προτάσεις	125
Ομόηχες – Παρώνυμες λέξεις	134
Το λεξιλόγιο της ενότητας	139
Αναλύοντας το κείμενο στα συστατικά του	145
Κριτήριο Αξιολόγησης	147
Μιλάω και γράφω σωστά;	150

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών

Χρονικές προτάσεις	151
Υποθετικές προτάσεις	153
Υπώνυμα – Ορισμός	166
Υπώνυμα	166
Ορισμός	167
Το λεξιλόγιο της ενότητας	169
Κριτήριο Αξιολόγησης	174
Μιλάω και γράφω σωστά;	177

ΕΝΟΤΗΤΑ 7 Τέχνη: Μια γλώσσα για όλους, σε όλες τις εποχές	
Αποτελεσματικές προτάσεις	178
Εναντιωματικές /παραχωρητικές προτάσεις	180
Μετωνυμία	191
Το λεξιλόγιο της ενότητας	193
Κριτήριο Αξιολόγησης	197
Μιλώ και γράφω σωστά;	200
ΕΝΟΤΗΤΑ 8 Μπροστά στο μέλλον	
Μόρια	201
Στίξη	209
Παρομοίωση – Υπερβολή – Λιτότητα – Ειρωνεία – Συνεκδοχή	219
Το λεξιλόγιο της ενότητας	225
Περίληψη	228
Κριτήριο Αξιολόγησης	230
Μιλώ και γράφω σωστά;	233
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	235

Η Ελλάδα στον κόσμο

ΘΕΜΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ

Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση

Α. Οι τρόποι σύνδεσης των προτάσεων

Κύριες – Δευτερεύουσες προτάσεις

Κύριες / ανεξάρτητες προτάσεις	Δευτερεύουσες / εξαρτημένες προτάσεις
Κύρια ή ανεξάρτητη είναι η πρόταση που δεν εξαρτάται από καμιά άλλη. π.χ. <i>Οι Έλληνες έκαναν μεγάλη πρόοδο στην επιστήμη.</i>	Δευτερεύουσα ή εξαρτημένη είναι η πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης κι εξαρτάται απ' αυτήν (οπότε δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στο λόγο). π.χ. <i>Μετά το Σχίσμα χρησιμοποιείται εντατικότερα ο όρος «Γραικός», γιατί σημαίνει τον ορθόδοξο.</i>

Τρόποι σύνδεσης των προτάσεων

Παρατακτική σύνδεση	Υποτακτική σύνδεση
Όταν οι προτάσεις μιας περιόδου παρατάσσονται η μία μετά την άλλη και συνδέονται μεταξύ τους με παρατακτικούς συνδέσμους (συμπλεκτικούς, διαχωριστικούς, αντιθετικούς, συμπερασματικούς), τότε έχουμε παρατακτική σύνδεση.	Όταν οι προτάσεις μιας περιόδου πλέκονται αξεδιάλυτα μεταξύ τους, ώστε κάποιες να μεταβάλλονται σε μέρη μιας άλλης πρότασης, και συνδέονται μεταξύ τους με υποτακτικούς συνδέσμους (ειδικούς, αιτιολογικούς, εναντιωματικούς, χρονικούς, υπο-

π.χ. *Θαύμασα τον Παρθενώνα και στην κάθε του κολόνα βρήκα το χρυσό κανόνα.*

- Με την παρατακτική σύνδεση συνδέονται **ισοδύναμες** προτάσεις:

– **κύριες** με **κύριες**.

– **δευτερεύουσες** με **δευτερεύουσες**.

π.χ. – *Η Ελλάδα είναι μια ευρωπαϊκή χώρα και γεωγραφικά ανήκει στη νότια Ευρώπη.* (κύρια + κύρια)

– *Η Ελλάδα αποτελεί σταυροδρόμι ηπειρών και η σημασία της αυτή φαίνεται και στο νέο μεγάλο δρόμο της Εγνατίας, που ξεκινά από την Ηγουμενίτσα και καταλήγει στα σύνορα με την Τουρκία.* (που ξεκινά... και καταλήγει...: δευτερεύουσα με δευτερεύουσα)

θετικούς, τελικούς, αποτελεσματικούς, ενδοιαστικούς/διστακτικούς) ή **αναφορικές αντωνυμίες** και **επιρρήματα** ή **ερωτηματικές αντωνυμίες** και **επιρρήματα** ή **συνδεσμικές εκφράσεις** (*εκεί που, την ώρα που κ.ά.*), τότε έχουμε **υποτακτική σύνδεση**.

π.χ. «*Όταν μοίραζα τη γη στους ανθρώπους, εσείς χαζεύατε*».

- Με την υποτακτική σύνδεση συνδέονται:

– **κύριες** με **δευτερεύουσες**.

– **δευτερεύουσες** με **δευτερεύουσες** (μια δευτερεύουσα εξαρτάται από άλλη δευτερεύουσα).

π.χ. – *Δε θα αναπνυχθούμε οικονομικά, αν δεν αυξήσουμε την παραγωγικότητά μας.* (κύρια με δευτερεύουσα)

– *Είναι συχνά δύσκολο για τον Αγγλοσάξονα ταξιδευτή να καταλάβει πώς μια χώρα ποτισμένη ως το μεδούλι από τη βυζαντινή παράδοση της ορθοδοξίας αφήνεται με τέτοια εγκατάλειψη στις γήινες απολαύσεις.* (να καταλάβει: δευτερεύουσα πρόταση που συνδέεται υποτακτικά με την κύρια *Είναι συχνά δύσκολο για τον Αγγλοσάξονα ταξιδευτή με το σύνδεσμο να – πώς μια χώρα... αφήνεται... στις γήινες απολαύσεις*: δευτερεύουσα πρόταση που συνδέεται υποτακτικά με τη δευτερεύουσα να καταλάβει με το ερωτηματικό επίρρημα πώς).

Ασύνδετο σχήμα

Ασύνδετο σχήμα έχουμε όταν **παραθέτουμε λέξεις** (που έχουν τον ίδιο συντακτικό ρόλο) ή **όμοιες προτάσεις** τη μία μετά την άλλη χωρίς κάποια συνδετική λέξη ανάμεσά τους. Σ' αυτή την περίπτωση οι λέξεις ή οι προτάσεις **χωρίζονται με κόμμα**.

π.χ. *Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή, σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια, σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του, σφίγγει τα δόντια.*

Σημείωση: Το ασύνδετο σχήμα στην πραγματικότητα δεν αποτελεί τρόπο σύνδεσης των προτάσεων, εντάσσεται όμως εδώ, καθώς θεωρείται «ο πρώτος και αρχικός τρόπος συνειρμού των προτάσεων στη γλώσσα μας» (Αχ. Τζάρτζανος).

Ας θυμηθούμε...

- **Τρόποι παρατακτικής σύνδεσης**
 - Με **συμπλεκτικούς συνδέσμους** (*και / κι, ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ*)
 - π.χ. *Η Εγνατία οδός διασχίζει όλη τη βόρεια Ελλάδα και ενώνει τη δυτική Ευρώπη με την Ασία.*
 - Με **αντιθετικούς συνδέσμους** (*αλλά, όμως, μα, ωστόσο, παρά, μόνο, εντούτοις, εξάλλου, μολαταύτα κ.ά.*)
 - (Οι σύνδεσμοι *ωστόσο, εντούτοις, μολαταύτα* συνδέουν συνήθως περιόδους ή ημιπεριόδους.)
 - π.χ. *Οι Έλληνες δεν έγιναν ποτέ μεγάλη δύναμη, διέπρεψαν όμως στο βασίλειο του πνεύματος.*
 - Με **διαχωριστικούς / διαζευκτικούς συνδέσμους** (*ή, είτε*)
 - (Κάποιες φορές αντί για διαζευκτικό σύνδεσμο μπορεί να έχουμε τύπους του ρήματος *θέλω*: *Θες το αμέλησε, θες δεν ένωθε έτοιμος, τελικά δεν έκανε αυτό που είχαμε πει.*)
 - π.χ. *Σχετικά με την εργασία που πρέπει να κάνουμε, σκεφτόμαστε ή να παρουσιάσουμε την ιστορία της πόλης μας ή να αναφερθούμε στην εικόνα που αυτή παρουσιάζει στις μέρες μας.*
 - Με **συμπερασματικούς συνδέσμους** (*άρα, επομένως, λοιπόν, ώστε*).
 - (Οι συμπερασματικοί σύνδεσμοι συνδέουν κυρίως περιόδους ή ημιπεριόδους. Ο *ώστε* εκτός από παρατακτικός μπορεί να είναι και υποτακτικός σύνδεσμος, οπότε σ' αυτή την περίπτωση εισάγει δευτερεύουσα αποτελεσματική πρόταση.)
 - π.χ. *Για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη, πρέπει να υπάρχει παραγωγή· επομένως η χώρα μας πρέπει να δώσει έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας.*
- **Ο σύνδεσμος και**
 - α. Μπορεί να έχει επίσης τις ακόλουθες σημασίες:
 - και συγχρόνως (δηλώνει πράξεις σύγχρονες)
 - π.χ. *Έχει τη συνήθεια να διαβάζει και να ακούει μουσική.*
 - κι έπειτα (δηλώνει τη χρονική ακολουθία πράξεων)
 - π.χ. *Έβγαλε μια κρανή και λιποθύμησε.*
 - αλλά (δηλώνει σχέση αντίθεσης)
 - π.χ. *Ήθελα τόσο πολλά να πω και τελικά δεν είπα τίποτα.*
 - κι έτσι, και μ' αυτό τον όρο (δηλώνει σχέση συμφωνίας)
 - π.χ. *Βοήθησέ με και θα σου κάνω τη χάρη που ζητάς.*
 - γι' αυτό (δηλώνει σχέση αιτίας-αποτελέσματος)
 - π.χ. *Δεν ένωθε καλά και ζήτησε άδεια να φύγει πιο νωρίς από το σχολείο.*
 - ακόμα και (με επιδοτική σημασία).
 - π.χ. *Κι ένα παιδί το ξέρει αυτό!*

β. Μπορεί να είναι **μεταβατικός** (δηλαδή μπαίνει στην αρχή μιας περιόδου, για να «μεταβεί» ο λόγος από τα προηγούμενα στα επόμενα).

π.χ. *Μήνες έφαγνε για δουλειά μάταια. Και μια μέρα, εκεί που είχε απελπιστεί, τον πήραν τηλέφωνο από μια εταιρεία.*

γ. Μπορεί να ισοδυναμεί με **υποτακτικό σύνδεσμο**.

- π.χ. – *Τον άκουσα και (= που / ειδικός) μιλούσε για κάποια συμφωνία.*
– *Η τρικνυμία αρχίζει και (= να / βουλητικός) κοπάζει.*
– *Μη με καθυστερείς και (= γιατί / αιτιολογικός) δεν έχω καιρό για χάσιμο.*
– *Πήγε και (για να / τελικός) έφερε τα πράγματά του.*
– *Μ' έκανε και (ώστε να / αποτελεσματικός) τσακώθηκα μ' όλο τον κόσμο.*
– *Ήρθες και (= τη στιγμή που / χρονικός) σε ήθελα.*

• **Η στίξη στην παρατακτική σύνδεση**

– **Δε βάζουμε κόμμα** πριν από τους **συμπλεκτικούς** και τους **διαζευκτικούς** συνδέσμων.

π.χ. *Οι θεατές όρθιοι χειροκροτούσαν και επευφημούσαν τους αθλητές.*

(Σε κάποιες περιπτώσεις μπορούμε να βάλουμε κόμμα πριν από το **και**:

α. όταν παρεμβάλλεται δευτερεύουσα πρόταση.

π.χ. *Ο Γιώργος γύρισε στο σπίτι, όταν τελείωσε την προπόνηση, και πήγε αμέσως για ύπνο.*

β. όταν το **και** ενώνει όλα τα προηγούμενα μ' αυτά που ακολουθούν ή τα ενώνει με διαφορετικό τρόπο.

π.χ. *Με τόσο λίγες προπονήσεις τέτοιες επιδόσεις είναι λογικές και αναμενόμενες, και δεν πρέπει να απογοητεύσαι.*

γ. όταν το κόμμα διευκολύνει το σωστό διάβασμα.

π.χ. *Ζήτησα την άδεια να ρίξω το ακόντιο κι εγώ, και ο γυμναστής το επέτρεψε.*

– **Βάζουμε κόμμα** πριν από τους **αντιθετικούς συνδέσμων**, ιδιαίτερα όταν η πρόταση που ακολουθεί είναι μεγάλη (συνήθως δε βάζουμε κόμμα πριν από το *όμως*).

– **Βάζουμε πάντα κόμμα** πριν από το **αλλά και**.

Σύγκριση των τρόπων σύνδεσης των προτάσεων

**Ασύνδετο
σχήμα**

Χρησιμοποιείται όταν επιδιώκεται γοργότητα ή ζωηρότητα στο ύφος ή όταν θέλουμε να παρουσιάσουμε πολλά νοήματα σ' ένα όλο (π.χ. *Χτυπάει τις πόρτες, δέρνει τους τοίχους, φωνάζει, κλαίει*). Η χρήση του είναι συχνή στον καθημερινό προφορικό λόγο και σε έργα της λαϊκής λογοτεχνικής παραγωγής (π.χ. παραμύθια, παροιμίες, δημοτικά τραγούδια), αλλά και στον έντεχνο ποιητικό ή πεζό λόγο (πρβλ. το απόσπασμα από τη «Ρωμοσύνη» του Γ. Ρίτσου, σελ. 18 του σχολ. βιβλίου).

Παρατακτική σύνδεση	Η παρατακτική σύνδεση αποτελεί απλό τρόπο σύνδεσης των προτάσεων. Σ' αυτή την περίπτωση (όπως και στο ασύνδετο σχήμα) συνήθως η λογική σχέση των νοημάτων των προτάσεων είτε είναι προφανής είτε αφήνεται να εννοηθεί από τη θέση που έχουν οι προτάσεις στη σειρά του λόγου ή από τον τόνο της φωνής (στον προφορικό λόγο). π.χ. – <i>Ο προϊστάμενος ενέκρινε το σχέδιο και ο γενικός διευθυντής το απέρριψε.</i> (Η σχέση αντίθεσης μεταξύ των δύο προτάσεων είναι προφανής: ο προϊστάμενος ενέκρινε το σχέδιο, ενώ ο γενικός διευθυντής το απέρριψε.) – <i>Έφαγε πολύ και βαρυστομάχιασε.</i> (Η σχέση αιτίας-αποτελέσματος μεταξύ των δύο προτάσεων μπορεί να εννοηθεί από τη σειρά των προτάσεων στο λόγο: πρώτα έφαγε πολύ και μετά [ως αποτέλεσμα] βαρυστομάχιασε. [Αν είχαμε υποτακτική σύνδεση, οι προτάσεις θα συνδέονταν με το <i>επειδή</i>: Επειδή έφαγε πολύ, βαρυστομάχιασε ή με τη συνδετική φράση <i>με αποτέλεσμα να</i>: Έφαγε πολύ, με αποτέλεσμα να βαρυστομαχιάσει.]) Η παρατακτική σύνδεση απαντάται συχνά στον καθημερινό λόγο και σε έργα της λαϊκής λογοτεχνικής παραγωγής· ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι προσιδιάζει μόνο σε απλά ή απλοϊκά κείμενα, καθώς μπορεί να τη συναντήσουμε και σε πιο απαιτητικά είδη λόγου, όπως, για παράδειγμα, τα δοκιμακά κείμενα.
Υποτακτική σύνδεση	Με την υποτακτική σύνδεση φανερώνεται ξεκάθαρα η εσωτερική, λογική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις συνδεόμενες προτάσεις. π.χ. <i>Διαβάζει και ακούει μουσική.</i> (παρατακτική σύνδεση) <i>Ενώ διαβάζει, ακούει μουσική.</i> (υποτακτική σύνδεση: φαίνεται ξεκάθαρα η λογική σχέση μεταξύ των δύο προτάσεων· πρόκειται για χρονική σχέση, κι ακόμα πιο συγκεκριμένα για ενέργειες που γίνονται συγχρόνως, την ίδια στιγμή) Ακριβώς επειδή η υποτακτική σύνδεση αποκαλύπτει τη λογική σχέση ανάμεσα στις συνδεόμενες προτάσεις, θεωρείται πως συνδυάζεται μ' έναν πιο επεξεργασμένο και σύνθετο λόγο, συχνά μακροπερίοδο. Ωστόσο αυτό δεν είναι απόλυτο, αφού μπορεί να συναντήσουμε πυκνές υποτακτικές συνδέσεις και σε μια λαϊκή αφήγηση ή μπορεί να χρησιμοποιείται σ' ένα κείμενο η υποτακτική σύνδεση, χωρίς όμως ο λόγος να καθίσταται αναγκαστικά μακροπερίοδος.

B. Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στο λόγο

- ▶ Η συνδετική λέξη που επιλέγει ένας ομιλητής για τη σύνδεση δύο προτάσεων φανερώνει το είδος της σχέσης (π.χ. χρονική, αντιθετική, αιτίας-αποτελέσματος, προϋπόθεσης κ.λπ.) που έχουν οι προτάσεις αυτές στη σκέψη του ομιλητή.
π.χ. – *Δε θα πάω, αν δεν έρθεις κι εσύ μαζί μου.* (Ο ομιλητής επιλέγει τη συνδετική λέξη *αν*, για να δηλώσει τη σχέση προϋπόθεσης που υπάρχει ανάμεσα στις δύο προτάσεις.)
– *Δε θα πάω, γιατί νιώθω πολύ κουρασμένος.* (Ο ομιλητής επιλέγει τη συνδετική λέξη *γιατί*, για να δηλώσει τη σχέση αιτίας-αποτελέσματος που υπάρχει ανάμεσα στις δύο προτάσεις.)
- ▶ Αν ένας ομιλητής/συγγραφέας αποφεύγει τη χρήση συνδετικών λέξεων ανάμεσα στις προτάσεις, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι:
 - η σχέση είναι ολοφάνερη και δε χρειάζεται να τη δηλώσει με κάποια λέξη.
 - προτιμά να αφήσει τον ακροατή/αναγνώστη να ανακαλύψει τη σχέση ή να δώσει τη δική του ερμηνεία.
 - του διαφεύγει η σχέση ή δεν μπορεί να τη δηλώσει με ακρίβεια ή πιθανόν να είναι αμήχανος.
 - έχει βρει άλλους τρόπους (μη λεκτικούς: π.χ. στον προφορικό λόγο τον επιτονισμό, τις εκφράσεις του προσώπου κ.λπ.) για να φανερώσει τη σχέση.
 - επιλέγει το ασύνδετο σχήμα για να δώσει γοργότητα ή ζωηρότητα στο λόγο κ.ά.

Οι περιπτώσεις του ποιητικού λόγου και της διαφήμισης

Στην ποίηση και τη διαφήμιση συνήθως αποφεύγεται η υποτακτική σύνδεση, καθώς στόχος είναι να κινητοποιηθεί η φαντασία του αναγνώστη, ώστε να κάνει τις δικές του συνδέσεις στα νοήματα των προτάσεων. Επιπλέον, κυρίως στη διαφήμιση, επιδιώκεται το ύφος να είναι γοργό, ζωηρό και απλό, ώστε το διαφημιστικό κείμενο να μην κουράζει και το περιεχόμενό του να είναι εύληπτο.

Γ. Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο

- Στον καθημερινό προφορικό λόγο παρατηρούμε γενικά τα εξής:
- οι συνδετικές λέξεις συχνά παραλείπονται.

- η έλλειψη συνδετικών λέξεων κάνει το ύφος του λόγου πιο γοργό, ζωηρό, οικονομικό και άμεσο.
- η προσθήκη συνδετικών λέξεων κάνει το ύφος του λόγου πιο ακριβολόγο, επίσημο ή τυπικό αλλά μπορεί και φλύαρο.
- όπου κι όταν παραλείπονται οι συνδετικές λέξεις, υπάρχουν άλλα στοιχεία που μας βοηθούν στην κατανόηση της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στις προτάσεις.

Σημείωση: Η χρήση ή όχι συνδετικών λέξεων ανάμεσα στις προτάσεις στον προφορικό λόγο εξαρτάται, βέβαια, από τις περιστάσεις της επικοινωνίας. Για παράδειγμα, όταν μιλάμε μ' ένα φίλο μας, συνήθως παραλείπουμε τις συνδετικές λέξεις· αντίθετα, όταν μεταφέρουμε στο διευθυντή του σχολείου μας κάποιο αίτημα της τάξης μας, το ύφος μας πρέπει να είναι επίσημο και ακριβές, οπότε δεν παραλείπουμε τις συνδετικές λέξεις.

Έχεις κατανοήσει...

τους διαφορετικούς τρόπους σύνδεσης των προτάσεων;*

1.1. (άσκηση για τους τρόπους σύνδεσης των προτάσεων) Στο κείμενο που ακολουθεί να βρείτε με ποιον τρόπο συνδέονται οι προτάσεις και τι είδους προτάσεις (κύριες, δευτερεύουσες) συνδέονται κάθε φορά.

Οι Έλληνες στάθηκαν πρωτοπόροι σε καιρίους τομείς: λογοτεχνία, γραφή, εκπαίδευση, φιλοσοφία, επιστήμη, θέατρο, τέχνη, πολιτική, αθλητισμός, ιδέες και θεσμοί. Όμως τη διάδοση των πολιτιστικών αγαθών αναλαμβάνει κυρίως το κατεξοχήν «διδασκαλικόν όργανον», η γλώσσα. Έτσι η αρχαία ελληνική «έβαψε» ανεξίτηλα και εξακολουθεί να χρωματίζει τις ευρωπαϊκές γλώσσες, λατινογενείς και μη. [...]

Η πορεία της Ελληνικής προς τη Δύση ήταν δύσκολη. Οι άποικοι της Μεγάλης Ελλάδας δώρισαν στους λαούς της Ιταλικής χερσονήσου το αλφάβητό τους και πληθώρα λέξεων ανώτερου πολιτισμού. Αργότερα, για να εκπολιτίσουν οι Ρωμαίοι την αγροτοκτηνοτροφική και στρατοκρατούμενη κοινωνία τους, αναγκάστηκαν, θέλοντας και μη, να εισαγάγουν από την Ελλάδα διδασκάλους, λογίους, καλλιτέχνες και προπάντων λογοτεχνικά πρότυπα και λέξεις. [...]

Οι Έλληνες λόγιοι, που κατέφυγαν μετά την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως (1453) στη Δύση, μεταλαμπάδευσαν τη μελέτη του αρχαίου κόσμου, δίδαξαν τα ελ-

* Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

ληνικά γράμματα και συνέβαλαν αποφασιστικά στην Αναγέννηση. [...] Η πρόσληψη της Ελληνικής που συνεχίζεται ως σήμερα γίνεται κατά ποικίλους τρόπους: με αυτούσια ή μεταφραστικά δάνεια, με σημασιολογικούς νεολογισμούς (λ.χ. anatomy) κ.ά. Όπως αποκαλύπτουν πρόσφατες στατιστικές μελέτες, ο αριθμός των ελληνικών λέξεων και των ελληνόμορφων νεολογισμών (streptococcus, electroencephalograph) αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο σε κάθε νέα έκδοση των λεξικών των ευρωπαϊκών χωρών, έτσι ώστε η τάση αυτή να καντηριάζεται ως delirium graecum¹. [...]

Εκτός όμως από τους επιστήμονες, προσφάτως και οι διαφημιστές καταφεύγουν στην Αρχαία Ελληνική, που ηχεί ανοίκεια και μυστηριώδης, για να ονοματίσουν τα ιδεώδη, τις ενασχολήσεις και τα νεότευκτα προϊόντα τους: Nike, Synaesthesia, cosmetics, aerobic.

Ε.Λ.Ι.Α., *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, επιμ. Μ. Κοπιδάκης (διασκευή)

1. delirium graecum (λατ.): εξάλλος ενθουσιασμός, μανία για τη χρήση ελληνικών λέξεων.

Έτσι η αρχαία ... ανεξίτηλα και εξακολουθεί: παρατακτική σύνδεση κύριας με κύρια

.....

1.2. (άσκηση για την παρατακτική και την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων) Να συνδέσετε τις παρακάτω προτάσεις συμπληρώνοντας τη συνδετική λέξη που λείπει και να δηλώσετε αν η σύνδεση είναι παρατακτική ή υποτακτική.

- α. Κάθε περιοχή της αρχαίας Ελλάδας είχε μια δική της φυσιογνωμία και! δημιουργούσε τη δική της πολιτιστική ιστορία συγχρόνως αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού κόσμου. παρατακτική ...
- β. «..... αντίκρισα τα μάρμαρα (ενν. τα Ελγίνεια) στο Βρετανικό Μουσείο, με πλημμύρισε ένα συναίσθημα θλίψης».

- γ. οι Έλληνες καμαρώνουμε για τις
 μοναδικές φυσικές ομορφιές της πατρίδας μας, αδια-
 φορούμε καταστρέφουμε ασυλ-
 λόγιστα το φυσικό περιβάλλον.
- δ. Η Ελλάδα είναι μια χώρα στατιστικά μικρή,
 παρουσιάζει πολλές διαφορετικές όψεις.
- ε. «..... όλες οι δυνατές, μεγάλης αντο-
 χής φυλές, έτσι κι η ελληνική μπορεί να φτάσει στον
 πάτο του γκρεμού, ακριβώς εκεί,
 στην πιο κρίσιμη στιγμή, δημιουργεί το θαύμα».
- στ. «Η ιδιαιτερότητα κάθε έθνους είναι ο πολιτισμός του,
 μέσα απ' αυτόν διαμορφώνεται η
 φυσιογνωμία του σηματοδοτείται
 η θέση του ανάμεσα στους άλλους λαούς.
- ζ. δεν παράγουμε υψηλής ποιότη-
 τας αγαθά, δε θα αντέξουμε στο σύγχρονο οικονομικό
 ανταγωνισμό.
- η. θα αναζητήσουμε τα αίτια της οικο-
 νομικής δυσπραγίας της χώρας μας
 θα εργαστούμε για να τα εξαλείψουμε,
 η χώρα να βρει ξανά το δρόμο της παραγωγής και της
 ανάπτυξης, θα αφεθούμε άβουλοι
 και μοιραίοι να καταρρεύσουμε οικονομικά.

1.3. (άσκηση για την παρατακτική και την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων) Να συνδέσετε τις παρακάτω προτάσεις με άλλες, χρησιμοποιώντας το είδος σύνδεσης που σας δίνεται στην παρένθεση κάθε φορά.

- α. Δεν τον γνωρίζω πολύ καλά, *αλλά μου εμπνέει εμπιστοσύνη* (παρατακτική)
- β. Η Ελλάδα αποτελεί τουριστικό προορισμό
 (υποτακτική)

- γ. Πολλές περιοχές της χώρας μας έχουν χάσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους
..... (υποτακτική)
- δ. Φοβάται (υποτακτική – παρατακτική)
- ε. Δεν έχω αποφασίσει ακόμα (υποτακτική – παρατακτική)
- στ. Στενοχωρήθηκα πολύ (υποτακτική – υποτακτική)

1.4. (άσκηση για την παρατακτική και την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων)

Στις παρακάτω περιόδους να βρείτε τι είδους προτάσεις (κύριες, δευτερεύουσες) συνδέουν οι σύνδεσμοι με έντονα γράμματα και πώς (παρατακτικά, υποτακτικά).

α. Ο ελληνισμός έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στην επικοινωνία ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, **καθώς** η Ελλάδα βρίσκεται στο όριο ανάμεσα στους δύο αυτούς κόσμους.

καθώς: συνδέει υποτακτικά μία κύρια (Ο ελληνισμός ... και τη Δύση) με μία δευτερεύουσα πρόταση (καθώς η Ελλάδα ... κόσμους).

β. Η Ελλάδα βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης **και** αποτελεί το νοτιότερο τμήμα της Βαλκανικής χερσονήσου.

.....
.....

γ. «Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί το θαυμασμό μου, **όταν** πεζοπορούσα στους δρόμους της (ενν. της Ελλάδας) **ή** αυλάκωνα τις θάλασσές της».

.....
.....

δ. Η Ελλάδα είναι μια μικρή χώρα, **αλλά** έχει πολύ μεγάλη ιστορία και τεράστια συμβολή στον παγκόσμιο πολιτισμό.

.....
.....

ε. **Όταν** ύστερα από αιώνες οι Ευρωπαίοι αναζητούν νέες δυνάμεις, **για να** οδηγήσουν το πνεύμα τους στην κατάκτηση της ομορφιάς και της αλήθειας, θα ανακαλύψουν τα κλασικά πρότυπα της τέχνης και του λόγου **και** θα οικοδομήσουν τη σύγχρονη πνευματική και καλλιτεχνική Ευρώπη επάνω σ' αυτά.

.....
.....

στ. «Προσωπικά συγκινούμαι παρατηρώντας πως η συνείδηση της δικαιοσύνης είχε τόσο πολύ διαποτίσει την ελληνική ψυχή, **ώστε** να γίνει κανόνας και του φυσικού κόσμου».

.....

1.5. (άσκηση για την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων) Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω προτάσεις, έτσι ώστε να χρησιμοποιείται σ' αυτές υποτακτική σύνδεση.

α. Δεν είχε διαβάσει σωστά και δεν έγραψε καλά στις εξετάσεις.

Επειδή δεν είχε διαβάσει σωστά, δεν έγραψε καλά στις εξετάσεις.....
 (ή Δεν έγραψε καλά στις εξετάσεις γιατί δεν είχε διαβάσει σωστά.).....

β. Έκλαψε, φώναξε, στο τέλος ηρέμησε.

.....

γ. Τρώει και βλέπει τηλεόραση.

.....

δ. Έπειτα από λίγο έπιασε βροχή και επιστρέψαμε στο σπίτι.

.....

ε. Είναι επιπόλαιος και δεν του έχω εμπιστοσύνη.

.....

στ. Κάποιοι είδαν με καλό μάτι την πρότασή του, άλλοι διαφώνησαν κι έτσι στο τέλος αυτή απορρίφθηκε.

.....

ζ. Το παραμικρό λάθος και χαθήκαμε.

.....

1.6. (άσκηση για τη λειτουργία του και στη σύνδεση των προτάσεων) Ο σύνδεσμος και μπορεί κάποιες φορές να ισοδυναμεί με υποτακτικό σύνδεσμο. Στις παρακάτω προτάσεις να αντικαταστήσετε το σύνδεσμο και με τον κατάλληλο υποτακτικό σύνδεσμο.

α. Το κρύο, όσο βραδιάζει, αρχίζει και γίνεται πιο τσουχτερό. και γίνεται ⇒ να γίνεται

β. Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας μυλωνάς και είχε τρεις γιους.

γ. Μ' έκανε και ένιωσα πολύ άσχημα.

δ. Αν τύχει και τον δεις, δώσ' του χαιρετίσματα κι από μένα.

- ε. Αν έρθει κανείς και σε ρωτήσει γι' αυτό, μην του πεις τίποτα.
- στ. Βλέπω και έχεις ετοιμάσει ήδη τα πράγματά σου.
- ζ. Μην αργήσεις να γυρίσεις και έρθει κανείς και σε ζητάει.
- η. Έλα και θέλω να σου πω κάτι εμπιστευτικά.

1.7. (άσκηση για τη σημασία εκλογής του τρόπου σύνδεσης των προτάσεων στο λόγο)

Στα παρακάτω κείμενα να βρείτε ποια είδη συνδέσεων κυριαρχούν και να εξηγήσετε γιατί.

α. Τα γενικά αυτά γνωρίσματα τα αναγνωρίζεις διάσπαρτα παντού, όσο περιδιαβάξεις τον ελληνικό χώρο και όσο και αν έχει ο χώρος αυτός ποικίλες όψεις. Γιατί η Ελλάδα κάθε πενήντα μίλια είναι ένας άλλος κόσμος. Άλλες γραμμές βουνών, άλλα χρώματα, άλλη σύσταση της γης, άλλη πανίδα, άλλη ψυχή. Και ενώ αποτελείται από ένα πλήθος μικρόκοσμων, είναι και μια αδιαίρετη και ομοούσια ενότητα, από όλους τους άλλους φυσικούς κόσμους ριζικά διαφορετική· ενιαία στην ποικιλία της. Και τούτη η ποικιλία πληθαίνει ακόμα περισσότερο, όταν σκεφτεί κανείς ότι η ελληνική φύση δεν είναι μόνο από γη, αλλά και από θάλασσα, ότι τα δύο αυτά στοιχεία είναι μέσα της σφιχτοδεμένα, έτσι που ορίζοντας ελληνικός δύσκολα νοείται χωρίς καμιά γαλάζια χαραμάδα θάλασσας, χωρίς ένα νησί, χωρίς ένα βράχο στημένο ενάντια στα κύματα, χωρίς κάποιο κόρφο γης που να αγκαλιάζει το πέλαγος. Η ελληνική φύση είναι γη και θάλασσα, διότι είναι προπαντός αυτό που ενώνει τα δύο αυτά στοιχεία: ουρανός.

Κωνσταντίνος Τσάτσος, «Η ελληνική φύση»

β. Δε με μέλει τώρα να πεθάνω! Με φτάνει η ζωή, αφού είδα την Αθήνα. Εδώ γεννήθηκε ο κόσμος. Εδώ και στη Ρώμη μορφώθηκε η Ευρώπη. Μικρός τόπος και γέμισε τη γης. Από δω μας ήρθαν και νους και σκέψη κι ιδέες. Αυτή μας έκαμε ανθρώπους. Αθήνα τη λεν και ποτές όνομα στον κόσμο, με τόσο λίγες συλλαβές, δε σήμανε τόσα. Φτάνει τ' όνομά της να πεις και τα λες όλα. Με σέβας το χώμα της να πατήσεις, εσύ που έρχεσαι σε τέτοια χώρα· τον ουρανό που βλέπεις, τον έβλεπαν και τότες οι μεγάλοι· τον ορίζοντα που κοιτάξεις με τόση χαρά, τον κοίταζαν τα μάτια τους κάθε μέρα. Μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα γεννιούνταν οι φωτερές ιδέες, έβγαιναν ποίηση και φιλοσοφία. Όταν ανέβαιναν οι γενναίοι στην Ακρόπολη απάνω, την ίδια θάλασσα θεωρούσαν που θεωρείς τώρα και συ.

Με πόση χάρη, με πόση νοστιμάδα αράδιασε η φύση τους λόφους και τα βου-

νάκια που βλέπεις γύρω γύρω στην Αθήνα. Τι ωραία, τι χαδευτική μορφή κατόρθωσε να τους δώσει! Με τι γλύκα, με πόση αγάπη ζουγράφισε κάθε γραμμή. Με πόσο ρυθμό και μέτρο, με πόση αρμονία έγλυψε τη γης, έστρωσε τα περιγιάλια και στρογγύλωσε τους γιαλούς! Στόλισε την Αθήνα με τις πιο χαριτωμένες, με τις πιο απαλές της ομορφιές. Την έκαμε με πόθο και χαρά, τη συγύρισε σαν παιδί της. Τα 'χει όλα ταιριασμένα· εδώ τ' αριστουργήματα της τέχνης φαίνονται σα να βγήκαν από το χώμα, σα να είναι του τόπου γεννήματα, αφού και τα πλάσματα της φύσης έχουν τόση φαιδρότητα¹ και τέχνη.

Γιάννης Ψυχάρης, *Το ταξίδι μου*

1. φαιδρότητα: εδώ όχι με τη σημασία της εύθυμης διάθεσης ή αυτού που μας προκαλεί γέλιο αλλά με τη σημασία της ακτινοβολίας, της λάμψης.

γ.

Ο εφιάλτης της Περσεφόνης

Εκεί πού φύτρωνε φλισκούνι κι άγρια μέντα
κι έβγαζε η γη το πρώτο της κυκλάμινο
τόρα χωριάτες παζαρεύουν τα τσιμέντα
και τα πουλιά πέφτουν νεκρά στην υψικάμινο.

Εκεί που σμίγανε τα χέρια τους οι μύστες
ευλαβικά πριν μπουν στο τελεστήριο
τόρα πετάνε τ' αποτσιγάρα οι τουρίστες
και το καινούργιο παν να δουν διυλιστήριο.

Εκεί που η θάλασσα γινόταν ευλογία
κι είταν ευχή του κάμπου τα βελάσματα
τόρα καμιόνια κουβαλάν στα ναυπηγεία
άδεια κορμιά σιδερικά παιδιά κι ελάσματα.

Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης
στον κόσμο το μπαλκόνι
ποτέ μην ξαναβγεις.

Νίκος Γκάτσος, *Τα παράλογα*

- δ. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με θαυμάσιες αντιθέσεις, ένα συνεχές ταξίδι μέσα στο χρόνο από το παρόν στο παρελθόν.
Περιπλανηθείτε λοιπόν μέσα στους ελαιώνες της, στους αρχαιολογικούς χώ-

ρους, ταξιδέψτε στα νησιωτικά συμπλέγματα, διατρέξτε παραλίες και βουνά και ανακαλύψτε τοπία που θα σας κόψουν την ανάσα.

Στην Ελλάδα η εναλλαγή των εικόνων δε συμβαίνει στη φαντασία μας αλλά στην πραγματικότητα.

Ζήστε τον μύθο σας στην Ελλάδα

Απο διαφημιστική καμπάνια του ΕΟΤ (www.gnto.gr)

ΘΕΜΑΤΑ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ

A. Η επιλογή της λέξης

- ▶ Η σημασία κάθε λέξης δεν είναι δεδομένη και αναλλοίωτη. Για να την καταλάβουμε σωστά, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας:
 - **ποιος** τη λέει
 - **σε ποιον** την απευθύνει
 - **πότε** τη χρησιμοποιεί
 - σε **τι είδους κείμενο** περιλαμβάνεται
 - το **πολιτισμικό πλαίσιο** στο οποίο χρησιμοποιείται.
- ▶ Η επιλογή μιας λέξης καθορίζεται από τους ακόλουθους παράγοντες:
 - α. τις σημασιολογικές σχέσεις** της με άλλες λέξεις και κυρίως:
 - τις σχέσεις **συνωνυμίας** (συνώνυμες είναι οι λέξεις που είναι ισοδύναμες ως προς τη σημασία· ωστόσο δύσκολα υπάρχει απόλυτη συνωνυμία)· ποια λέξη θα επιλέξουμε από ένα ζεύγος συνωνύμων καθορίζεται κυρίως από το **επίπεδο ύφους** (π.χ. επίσημο, οικείο κ.λπ.), από τις **επικοινωνιακές προθέσεις** του ομιλητή/συγγραφέα και από τη **λεξική συνδυαστικότητα** (δηλαδή μια λέξη συνδυάζεται με συγκεκριμένες λέξεις αλλά όχι με άλλες· π.χ. *θερμή υποδοχή* όχι όμως *ζεστή υποδοχή*).
 - τις σχέσεις **υπερωνυμίας/υπωνυμίας** (η *υπερώνυμη* λέξη δηλώνει ευρύτερη έννοια και περιλαμβάνει τη σημασία μιας άλλης, που λέγεται *υπώνυμη*· π.χ. η λέξη *ζώο* είναι υπερώνυμη σε σχέση με τις λέξεις *σκύλος*, *γάτα*, που είναι υπώνυμες)· η αντικατάσταση ενός υπωνύμου (ειδικότερη έννοια) από το υπερώνυμό του (γενικότερη έννοια) οδηγεί στο να χαθούν από το λόγο τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του υπωνύμου (π.χ. η αντικατάσταση των υπωνύμων *τουρίστας* ή *μετανάστης* από το υπερώνυμό τους *ξένος*, έτσι όμως δεν είναι σαφές τι εννοούμε με τη λέξη *ξένος*, και για την κατανόηση της σημασίας της λέξης σ' ένα συγκεκριμένο κείμενο θα πρέπει να προσέξουμε τα συμφραζόμενα).

- β.** τους **πραγματολογικούς παράγοντες**, όπως:
- το επίπεδο ύφους (φιλικό, οικείο, επίσημο, λαϊκό κ.λπ.).
π.χ. *συμφιλιώθηκαν – τα βρήκαν, πέθανε – τα τίναξε*
 - τη χρήση ειδικής γλώσσας, όπως της επιστημονικής.
π.χ. *οφθαλμός – μάτι, οστό – κόκαλο*
- γ.** τις **συντακτικές – λειτουργικές ιδιότητες** της λέξης (π.χ. αν μέσα στην πρόταση είναι υποκείμενο, αντικείμενο ή κατηγορούμενο κ.λπ.).
- δ.** την **εκφραστική δύναμη** της λέξης.
π.χ. *τα τεράστιος, θεόρατος, πελώριος* έχουν μεγαλύτερη εκφραστική ισχύ από το *(πάρα) πολύ μεγάλος*.
- ε.** τις **επικοινωνιακές προθέσεις** του ομιλητή/συγγραφέα που σχετίζονται με το πλαίσιο επικοινωνίας.
π.χ. *μυρίζει* (λεπτότητα, ευγένεια) αντί για *βρομάει* ή *βρομοκοπάει*

Έχεις κατανοήσει...

τους παράγοντες που επηρεάζουν
την επιλογή μιας λέξης;*

1.8. Να συμπληρώσετε τα παρακάτω κενά με την κατάλληλη λέξη από τα ζεύγη συνωνύμων που σας δίνονται, ανάλογα με τα συμφραζόμενα και το ύφος του κειμένου.

- α.** Οι εργαζόμενοι στην εταιρεία αποφάσισαν να κάνουν λευκή
(άσπρη, λευκή) απεργία.
- β.** (Ακαρπες, Ατελέσφορες) παραμένουν μέχρι τώρα οι προσπάθειες της αστυνομίας για τη σύλληψη των δραστών της χθεσινής ληστείας σε τράπεζα στο κέντρο της Αθήνας.
- γ.** (Τελειώνω, Αήγω) χθες η προθεσμία υποβολής των μηχανογραφικών δελτίων.
- δ.** Τις επόμενες δύο μέρες θα σημειωθεί (άνοδος, ανέβασμα) της θερμοκρασίας.
- ε.** Δεν μπορούσα να τον (βλέπω, διακρίνω) μέσα στο πλήθος.
- στ.** Τελειώνοντας τις σπουδές του, (καταπιάνομαι, ασχολού-

* Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

- μαι) με τη δημοσιογραφία και την αρθρογραφία κι εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Το 1992 εξέδωσε την πρώτη του συλλογή διηγημάτων με την οποία και έγινε γνωστός.
- ζ. Το δικαστήριο θα (αποφαίνομαι, αποφασίζω) για την ενοχή ή όχι του κατηγορουμένου.
- η. Συμπεριφέρεται με (ραγιαδισμός, δουλοπρέπεια) απέναντι στον προϊστάμενό του, προκειμένου να κερδίσει την εύνοιά του.
- θ. Πετάξου στο (αρτοποιείο, φούρο) να φέρεις λίγο ψωμί.
- ι. Έβγαλε μια (φωνή, κραυγή) τρόμου και λιποθύμησε.
- ια. Παρακαλώ, όσοι διαφωνούν με τη διαδικασία να (αποχωρώ, ξεκουμπίζομαι).

1.9. Ξένοι κι Έλληνες «ανακάλυψαν» ξαφνικά την **απολησμονημένη** Σαντορίνη, 600.000 τουρίστες περνάν από κει κάθε χρόνο, αφήνοντας χρήμα στους κατοίκους της, μαζεύοντας χρήμα όταν «εγκαθίστανται» εκεί – και **αφανίζοντάς** την. Όπως, άλλωστε, έγινε σε τόσες άλλες γλαφυρές περιοχές του τόπου μας και του κόσμου.

Μέσα σε λίγα χρόνια, η Σαντορίνη μεταμορφώθηκε – παραμορφώθηκε. Αυτή που είχε διασωθεί απ’ τις απανωτές **μανίες** του Εγκέλαδου, παραδόθηκε τώρα στην ακράτητη **επιδρομή** των «σπεκουλαδόρων»¹, που κατόρθωσαν ακόμη και τη φυσική ομορφιά της **να διαφθείρουν**.

1. σπεκουλαδόρων: κερδοσκόπων.

Αν στο παραπάνω κείμενο αντικαθιστούσαμε τις λέξεις με έντονα γράμματα με τις συνώνυμές τους:

απολησμονημένη ⇒ **ξεχασμένη**

αφανίζοντας ⇒ **καταστρέφοντας**

μανίες ⇒ **τρέλες**

επιδρομή ⇒ **εισβολή**

να διαφθείρουν ⇒ **να χαλάσουν, να καταστρέψουν,**

πιστεύετε ότι θα επηρεαζόταν το ύφος και το μήνυμα του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Β. Το λεξιλόγιο της ενότητας

Λέξεις σχετικές με την Ελλάδα – τα προτερήματα και τα ελαττώματα των Ελλήνων	
Ελλαδίτης / Ελλαδίτισσα (Έλληνας που κατοικεί στο χώρο της ελληνικής επικράτειας ή κατάγεται απ' αυτόν [σε αντιδιαστολή προς τους Έλληνες άλλων γεωγραφικών περιοχών, π.χ. της Κύπρου])	Συγγενικά: Ελλάδα, ελλαδικός
Έλληνας	Συνώνυμα: Ρωμίος, Ελλαδίτης Συγγενικά: Ελλάδα, ελληνικός, ελληνικότητα, ελληνισμός, ελληνιστής, ελληνιστικός, ελληνόγλωσσος, ελληνοκεντρικός, Ελληνοκύπριος, ελληνολάτρης, ελληνομαθής, ελληνόφωνος, ελληνορθόδοξος, ελληνορωμαϊκός κ.ά.
ελληνικός	Συνώνυμα: ρωμαίικος, ελλαδίτικος Συγγενικά: ελληνικότητα, ελληνικούρα (= εξεζητημένη λόγια λέξη ή έκφραση), η ελληνική / τα ελληνικά (= η ελληνική γλώσσα), τα ελληνικά (= το μάθημα της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας) κ.ά.
ελληνισμός (το σύνολο των Ελλήνων ως φορέων ενός κοινού πολιτισμού)	Συνώνυμα: ρωμισούνη Συγγενικά: Ελλάδα, ελλαδικός, ελληνικός, ελληνικότητα, ελληνιστής, ελληνιστικός, ελληνικούρα, ελληνόγλωσσος, ελληνοκεντρικός κ.ά. Φράσεις: υπόδουλος ελληνισμός, ο ελληνισμός της διασποράς / της Μικράς Ασίας κ.ά.
κοιτίδα (ο τόπος όπου για πρώτη φορά γεννήθηκε ή αναπτύχθηκε ή καλλιεργήθηκε)	Συνώνυμα: λίκνο, αφετηρία, εστία, πηγή, γενέτειρα Συγγενικά: κοίτη (= κρεβάτι), κοιτώνας, κοίτασμα

γίθηκε κάτι, η γενέτει- ρα)	
Νεοέλληνας	Συγγενικά: νεοελληνικός, νεοελληνιστής
ραγιάς (ο χριστιανός υπήκοος της Οθωμανικής Αυτο- κρατορίας, (μτφ.) αυ- τός που συμπεριφέρε- ται με δουλοπρέπεια α- πέναντι σε κάποιον)	Συνώνυμα: δούλος, σκλάβος, υποτελής, δουλοπρεπής, δουλικός Αντώνυμα: ελεύθερος, αξιοπρεπής, περήφανος Συγγενικά: ραγιάδικος, ραγιαδισμός (= δουλικότητα)
Ρωμιός	Συνώνυμα: Έλληνας Συγγενικά: ρωμισούνη (= ο ελληνισμός, συνήθως σε προτάσεις που αναφέρονται στους αγώνες, τις θυσίες, τον ηρωισμό και τις ελπίδες του)
αισιοδοξία	Αντώνυμα: απαισιοδοξία, πεσιμισμός Συγγενικά: αίσιος, αισιόδοξος, απαισιοδοξία, απαισιόδοξος
γενναιοδωρία	Συνώνυμα: απλοχεριά, μεγαλοδωρία Αντώνυμα: τσιγκουνιά, φιλαργυρία Συγγενικά: γενναιόδωρος (= ανοιχτοχέρης, κουβαρντάς), γενναίος, γενναιότητα, γενναιόφρων, γενναιοφροσύνη κ.ά.
γενναιοψυχία	Συνώνυμα: γενναιότητα, θάρρος, ανδρεία, τόλμη, παλικαριά, αντρει- οσύνη, ηρωισμός Αντώνυμα: μικροψυχία, δειλία Συγγενικά: γενναιόψυχος, γενναίος, γενναιότητα, γενναιόδωρος, γεν- ναιόφρων, γενναιοφροσύνη κ.ά.
εγκαρδιότητα	Συνώνυμα: θέρμη, ζεστασιά, διαχυτικότητα, εκδηλωτικότητα Αντώνυμα: τυπικότητα, ψυχρότητα, αδιαφορία Συγγενικά: εγκάρδιος (= ειλικρινής, θερμός / διαχυτικός, εκδηλωτι- κός, ανοιχτόκαρδος), εγκαρδιώνω, εγκαρδίωση κ.ά.

ευστροφία	Συνώνυμα: εξυπνάδα, οξύνοια, ευφυΐα Αντώνυμα: ανοησία, βλακεία, ηλιθιότητα, αμυαλιά Συγγενικά: εύστροφος
εφευρετικότητα	Συνώνυμα: ευρηματικότητα, επινοητικότητα Συγγενικά: εφεύρεση, εφευρέτης, εφευρετικός, εφεύρημα, εφευρίσκω
καρτερικότητα	Συνώνυμα: υπομονή, εγκατέρρηση Αντώνυμα: ανυπομονησία Συγγενικά: καρτερώ, καρτερία, καρτέρι, καρτερικός, εγκατέρρηση
λεβεντιά (το σύνολο των χαρακτηριστικών του λεβέντη, αυτού που συνδυάζει το ωραίο παράστημα με τη γενναιότητα, την τόλμη και την ανδρεία)	Συνώνυμα: γενναιότητα, παλικαριά – ομορφιά, παράστημα, αρρενωπότητα Αντώνυμα: δειλία, ατολμία, φόβος – μαλθακότητα Συγγενικά: λεβέντης, λεβέντικος, λεβεντάθρωπος, λεβεντογέννα, λεβεντογυναίκα, λεβεντόκορμος, λεβεντομάνα, λεβεντόπαιδο κ.ά.
φιλοξενία	Συγγενικά: φιλόξενος, φιλοξενώ
φιλότιμο (η έντονη συναίσθηση της προσωπικής τιμής και αξιοπρέπειας / η προθυμία, η ευσυνειδησία στην εκτέλεση ενός καθήκοντος ή μιας εργασίας)	Συνώνυμα: αξιοπρέπεια, τιμή, ευσυνειδησία, προθυμία, ζήλος Αντώνυμα: απροθυμία, ασυνειδησία Συγγενικά: φιλοτιμία, φιλότιμος, φιλοτιμώ
δουλοπρέπεια	Συνώνυμα: δουλικότητα, ραγιαδισμός Συγγενικά: δουλοπρεπής, δούλος, δουλεύω, δούλεψη, δουλικός, δουλικότητα, δουλοπάροικος κ.ά.

ευθυνοφοβία	Αντώνυμα: υπευθυνότητα Συγγενικά: ευθυνόφοβος, ευθύνη, ευθύνομαι, υπεύθυνος, ανεύθυνος κ.ά.
μεμψιμοιρία	Συνώνυμα: γκρίνια, παράπονο, δυσαρέσκεια, κλάψα Αντώνυμα: κέφι, γέλιο, ευθυμία Συγγενικά: μεμψιμοιρώ, μεμψίμοιρος
μοιρολατρία	Συνώνυμα: αδράνεια, απάθεια, απραξία Συγγενικά: μοιρολάτρης, μοιρολατρικός, μοίρα κ.ά.
ξενομανία	Συνώνυμα: ξενολατρία, ξενοφιλία Αντώνυμα: ξενοφοβία Συγγενικά: ξενομανής
προγονολατρία	Συνώνυμα: προγονοπληξία Συγγενικά: προγονολάτρης, πρόγονος, προγονικός, προγονοπληξία, προγονόπληκτος κ.ά.

Ώρα για εξάσκηση!*

1.10. Να συμπληρώσετε τα παρακάτω κενά επιλέγοντας την κατάλληλη λέξη απ' αυτές που σας δίνονται στην παρένθεση.

- α. Οι Έλληνες από την αρχαιότητα διακρίνονταν για τη *φιλοξενία* (φιλοτιμία, φιλοξενία) τους.
- β. Στο πλευρό των Κυπρίων πολέμησαν και πολλοί (Έλληνες, Ελλαδίτες).
- γ. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός θεωρείται (κοιτίδα, κοίτη) του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

* Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

- δ. Μέσα από τα έργα του τραγούδησε τους πόθους και τους καημούς της
 (Ρωμοσύνης, Ελλάδας).
- ε. Οι Έλληνες θεωρούνται λαός χαρούμενος και (ανοιχτό-
 καρδος, εσωστρεφής).

1.11. (άσκηση για συνώνυμα) Να αντικαταστήσετε τις λέξεις με έντονα γράμματα με άλλες συνώνυμές τους.

- α. Οι σύγχρονοι Έλληνες συχνά επιδεικνύουν **ραγιαδισμό** (.....)
 απέναντι στους ισχυρούς ξένους.
- β. Η προβολή των ξένων προτύπων από τα ΜΜΕ εντείνει το φαινόμενο της **ξενο-
 μανίας** (.... **ξενολατρίας** ...).
- γ. Οι σύγχρονοι Έλληνες διακατέχονται συχνά από στείρα **προγονολατρία** (.....
).
- δ. Και στην εποποιία του '40 και στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής που ακολούθη-
 σαν φάνηκε η ελληνική ψυχή και **λεβεντιά** (.....).
- ε. Και οι σύγχρονοι Έλληνες είναι παιδιά του **πολυμήχανου** (.....)
 Οδυσσέα.
- στ. Οι Έλληνες είναι λαός **εξωστρεφής** (.....).

1.12. (άσκηση για αντώνυμα) Να βρείτε αντόνυμα των λέξεων ή φράσεων με έντονα γράμματα.

	Αντόνυμα
α. Οι ξένοι συνήθως ενθουσιάζονται με τη ζεστή ελλη- νική φιλοξενία.	ψυχρή
β. Οι Έλληνες είναι λαός που αγαπά τις γήινες απο- λαύσεις.	
γ. Οι Έλληνες απέναντι στους κατακτητές τους αντέτα- ξαν το ελεύθερο φρόνημά τους.	
δ. Οι Έλληνες γενικά είναι διαχτυτικοί στις εκδηλώσεις τους.	

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

[...] Μας κατέχει, πρώτα πρώτα, μια άμετρη και καταγέλαστη προγονολατρία. Νομίζουμε πως επειδή οι πρόγονοί μας μεγαλούργησαν, οφείλουν οι άλλοι να μας σέβονται ασυζήτητα σήμερα, έστω κι αν δεν έχουμε καμιά αξία. Νομίζουμε πως το παρελθόν μας και μόνο, σαν παρελθόν, μας δίνει το δικαίωμα να απαιτούμε από τους άλλους τα πάντα, χωρίς να λογαριάζουμε πως με την καθημερινή μας ζωή διακηρύττουμε πως μας είναι άγνωστο αυτό το μεγάλο και λαμπρό παρελθόν και πως δεν έχει καμιά ουσιαστική επίδραση στη διαμόρφωση της νεοελληνικής πραγματικότητας. Λησμονούμε την ιστορία μας, αλλά επιμένουμε να τη θυμούνται οι άλλοι. Κι ύστερα μας κακοφράνεται όταν οι τουρίστες έρχονται οιστρηλατημένοι¹ από ενδιαφέρον μονάχα για την αρχαία Ελλάδα. Τους μιλήσαμε ποτέ για τη σύγχρονη Ελλάδα, για τα επιτεύγματά της, για τους προσανατολισμούς της; Κι όταν τους μιλήσαμε, ο λόγος μας δεν ήταν πειστικός, γιατί η πράξη μας δεν τον επικύρωνε. Το παρελθόν μας έμεινε τίτλος τιμητικός, χωρίς αντίκρισμα, χωρίς αγωνιώδη συνέχεια.

Αλλά τουλάχιστον, αυτή η προγονική περηφάνια να μας κρατούσε ορθούς! Εμείς είμαστε πρόθυμοι να φιλήσουμε τα πόδια οποιουδήποτε δυνατού ή πλούσιου ξένου, έτοιμοι να διασκεδάσουμε με τη γελοιοποίησή μας, αρκεί να γίνουμε ευάρεστοι και να καταφέρουμε να αποσπάσουμε διάφορα ωφελήματα. Κι ας μην υποστηρίζουμε πως είναι η από παράδοση λαχτάρα φιλοξενίας που δοκιμάζει ο Έλληνας. Η φιλοξενία είναι μια μορφή χαμογελαστής αρχοντιάς, κάλεσμα πλούσιας και ελεύθερης καρδιάς που έχει μια ευρύτατη εποπτεία ζωής και οξεία συνείδηση της αποστολής του ανθρώπου ανάμεσα στους άλλους. Δεν είναι σκυμμένη αθλιότητα με ανοιχτές τις χούφτες κάτω από το πουγγί του ξένου, και με οποιοδήποτε αντάλλαγμα, δεν είναι διαγραφή ζωής. Αυτός είναι ο λεγόμενος ραγιαδισμός, το σκύψιμο του κεφαλιού, όταν το λαμπρό παρελθόν μας, αν είχε φωνή, θα συντάραζε την οικουμένη όλη με την αντίρρησή του. Κι από εδώ ξεκινά ο αφόρητος νεοελληνικός μιμητισμός. [...]

Κ.Ε. Τσιρόπουλος

1. οιστρηλατημένοι: κυριευμένοι από πάθος, ενθουσιασμένοι.

* Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Β. ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια αρνητικά στοιχεία των σύγχρονων Ελλήνων αναφέρεται ο συγγραφέας του κειμένου;

(2,5 μονάδες)

2. *Νομίζουμε πως επειδή ... καμιάν αξία – Αημονούμε την ιστορία μας ... αρχαία Ελλάδα – Κι όταν τους μιλήσαμε ... δεν τον επικύρωσε – Δεν είναι σκυμμένη αθλιότητα ... διαγραφή ζωής: Να βρείτε με ποιο είδος σύνδεσης συνδέονται οι παραπάνω περίοδοι, ποιες είναι κάθε φορά οι συνδετικές λέξεις και τι είδος προτάσεων (κύριες, δευτερεύουσες) συνδέονται.*

(2,5 μονάδες)

3. Ποιο είδος σύνδεσης κυριαρχεί στο κείμενο; Πώς εξηγείται αυτό;

(2,5 μονάδες)

4. Να βρείτε συνώνυμα των λέξεων: *άμετρη, καταγέλαστη, προγονολατρία, λογαριάζουμε, διακηρύττουμε, επιτεύγματα, επικύρωσε, ραγιαδισμός.*

(2,5 μονάδες)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

5. Το σχολείο σας συμπράττει με ένα ξένο σχολείο στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος συνεργασίας σχολείων. Οι Ευρωπαίοι μαθητές είναι πιθανό να γνωρίζουν τον Παρθενώνα και τον Σωκράτη, αλλά μάλλον αγνοούν την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας. Γράψτε τους μια επιστολή, με την οποία να τους βοηθήσετε να διευρύνουν την εικόνα τους για τη χώρα μας.

(10 μονάδες)

